

MEDEWERKERS

Hoofd Leerstoelgroep**Prof. Dr. Martin Mulder**

Competentieontwikkeling en transformatie in het agri-foodcomplex (martin.mulder@wur.nl)

Universitair Hoofddocent**Dr. Ir. Arjen Wals**

Leren voor duurzaamheid (arjen.wals@wur.nl)

Universitair docenten**Dr. Harm Biemans**

Senior projectmanager onderzoek; begeleiding afstudeervakkers en stages; competentiegericht onderwijs (harm.biemans@wur.nl)

Ir. Anouk Brack

Docent communicatievaardigheden; mondeling presenteren, groepscommunicatie, vergadertechniek, overtuigend presenteren (anouk.brack@wur.nl)

Ir. Dine Brinkman

Docent communicatievaardigheden; mondeling presenteren, groepscommunicatie, vergadertechniek, overtuigend presenteren, interculturele communicatie (dine.brinkman@wur.nl)

Ir. Minny Kop

Docent en coördinator Oriëntatieprogramma Universitaire Lerarenopleiding; biologie, scheikunde, aardrijkskunde, maatschappijleer, natuurkunde, wiskunde (minny.kop@wur.nl)

Ir. Thomas Lans

Projectmedewerker onderzoek, promovendus; Competence development in the agri-food complex (thomas.lans@wur.nl)

Drs. Renate Wesselink

Projectmedewerker onderzoek, promovendus; Effects of competence management in schools on professional development of teachers (renate.wesselink@wur.nl)

Docenten**Drs. Bert Bourgonje**

Docent vaardighedenonderwijs; schriftelijk rapporteren (bert.bourgonje@wur.nl)

Dr. Ir. Joke Marinissen

Docent Oriëntatieprogramma Universitaire Lerarenopleiding; biologie, scheikunde, aardrijkskunde, maatschappijleer, natuurkunde, wiskunde (joke.marinissen@wur.nl)

Ir. Jack Postema

Docent vaardighedenonderwijs; schriftelijk rapporteren (jack.postema@wur.nl)

Ir. Marjan Wink

Docent communicatievaardigheden; mondeling presenteren, groepscommunicatie, vergadertechniek, overtuigend presenteren, informatievevaardigheden (marjan.wink@wur.nl)

Ir. Chiel Zwarts

Docent communicatievaardigheden; mondeling presenteren, groepscommunicatie, vergadertechniek, overtuigend presenteren (chiel.zwarts@wur.nl)

Onderzoekers**Drs. Elke van den Elsen**

Projectmedewerker Onderzoek (elke.vandenelsen@wur.nl)

Patricia Gielen

Projectmedewerker Onderzoek; post-initiële leertrajecten voor werkenden en ondernemers binnen maatschappelijk verantwoord ondernemen (patricia.gielen@wur.nl)

Drs. Hendrik Kupper

Projectmedewerker Onderzoek (hendrik.kupper@wur.nl)

Ir. Elsbeth Spelt

Medewerker, gedetacheerd bij de Afdeling Onderwijsondersteuning Wageningen Universiteit, sectie Onderwijsontwikkeling (elsbeth.spelt@wur.nl)

Promovendi**Drs. Elise du Chatenier**

AIO, Leernetwerken in internationale ketens (elise.duchatenier@wur.nl)

Doris Kakuru, MSc

Promovendus; Rural Livelihood Strategies and Gender disparities in Universal Primary Education in Uganda (doris.kakuru@wur.nl)

Hossein Mahdizadeh, MSc

Promovendus; Learning processes in e-learning environments within higher education (hossein.mahdizadeh@wur.nl)

Mostafa Karbasioun, MSc

Promovendus; Needs assessment and training design for agricultural instructors in Iran (mostafa.karbasioun@wur.nl)

Beheer en secretariaat**Marja Boerrigter**

Adjunct-beheerder/Management-assistente (marja.boerrigter@wur.nl)

Mireille Miltenburg

Secretaresse (mireille.miltenburg@wur.nl)

Onderwijs/Onderzoekondersteuning**Hagi Hassan Abdiaziz, MSc**

Onderwijs-/Onderzoekassistent (hagi.hassanabdziz@wur.nl)

Gastmedewerkers**Kees van Driel**

Gastmedewerker Oriëntatieprogramma Universitaire Lerarenopleiding (m.n. stagebezoeken)

Drs. Cees van Dam

Gastdocent; education in developing and changing societies; gastpromovendus; Educational needs assessment in rural The Gambia (cees.vandam@wur.nl)

Mi-Ok Shim, MSc

Guest researcher, Home Economics Division, Extension Bureau, Rural Development Administration, Republic of Korea (Mi-Ok.Shim@wur.nl) ◀

ECS Bulletin

Social Sciences Group

Halfjaarlijks informatiebulletin van de leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies

Hollandseweg 1 - Bode 68
6706 KN Wageningen
Tel.: 0317-484343
Fax: 0317-484573
e-mail: office.edu@wur.nl
www.socialsciences.nl/ecs

WOORD VOORAF

Geachte lezer. Dit is al weer het tweede nummer van de tweede jaargang van het ECS Bulletin. En we zitten inmiddels al weer ruim in het jaar 2005. Hopelijk wordt het jaar 2005 net zo succesvol als het jaar 2004, want voor de Leerstoelgroep was 2004 een bijzonder goed jaar. De staf is weer uitgebreid: gedurende het afgelopen half jaar mochten we drie nieuwe medewerkers begroeten: Elke van den Elsen, Elise du Chatenier en Bert Bourgonje. Verderop in dit nummer stellen zij zich voor. De leerstoelgroep heeft nog ruimte voor een tweede Universitair Hoofddocent (UHD), en de werving voor die functie begint in het najaar, als ik weer terug ben uit Thessaloniki.

Plan Dienstverlening

Het gaat goed met de projecten die de Leerstoelgroep uitvoert in het kader van het Plan Dienstverlening. Dit is een programma dat wordt uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit. Het bestaat uit drie delen: respectievelijk Deelplan 1, 2 en 3. Deelplan 1 betreft onderwijskundig onderzoek en dat is het deelprogramma dat wordt uitgevoerd door de Leerstoelgroep. Het heet 'Competentieontwikkeling op het terrein van voedsel en groen' en loopt tot 2008. In dit programma lopen verschillende projecten over de ontwikkeling van competentiegericht beroepsonderwijs, competentie-assessment en competentieontwikkeling in organisaties, waarin intensief wordt samengewerkt met instellingen voor groen onderwijs.

Virtueel Expertisecentrum Nieuw Leren

De Leerstoelgroep coördineert momenteel ook de voorbereiding van een virtueel Expertisecentrum Nieuw Leren. Het doel van dit Expertisecentrum is de kennis en ervaring die is gegenereerd in de projecten binnen de verzorgingsstructuur van het groen onderwijs te bundelen en beschikbaar te stellen voor de praktijk. De meeste organisaties in deze verzorgingsstructuur werken hierin samen. Na enige koudwaterrees in het begin, lijkt het erop dat de samenwerking in dit project goed gestalte gaat krijgen. Dat is heel plezierig, want zoals ik al eerder heb gezegd: de problemen in het groen

onderwijs zijn zo complex dat alle expertise die er is, moet worden gebundeld. Het is dan ook niet verwonderlijk dat vanuit de nieuwe Kenniscoöperatie naar de Leerstoelgroep wordt gekeken om het proces van samenwerking binnen dit Expertisecentrum te coördineren.

Kenniscirculatie

De nieuwe Kenniscoöperatie heeft ook belangstelling voor het programma over Kenniscirculatie dat wordt geleid door de Leerstoelgroep (samen met het LEI). Kenniscirculatie is een thema dat al langere tijd wordt gestimuleerd door het Ministerie van LNV. Het is het leidende concept van nu, dat als opvolger dient van het OVO-drieluik. Het doel van het OVO-drieluik was samenhang te brengen in Onderzoek, Voorlichting en Onderwijs ten behoeve van de kennisontwikkeling in de agri-food sector. Echter, er waren zwaarwegende nadelen verbonden aan de wijze waarop de compartimenten van het OVO-drieluik waren verbonden, dus werd het opgeblazen. Maar in de actuele kenniseconomie kan als variant op tijd-is-geld en kennis-is-macht worden gesteld: kennis-is-waarde. De markt doet haar werking, ook in onderzoek, voorlichting en onderwijs. Onderzoekers moeten verdienen, de voorlichting is geprivatiseerd, voor het onderwijs wordt een steeds hogere eigen bijdrage gevraagd, en voor post-initiële opleiding en training moet worden betaald, ook door ondernemers en werknemers in het agri-food complex. De vraag is nu dan ook onder welke condities en op welke wijze de kennis gaat stromen tussen onderzoek, onderwijs en het bedrijfsleven. Dat is de vraag die in het programma Kenniscirculatie centraal staat.

Met twee benen in de Kenniscoöperatie

De leerstoelgroep staat dus met twee benen in de nieuwe Kenniscoöperatie. De insteek hierbij zal dezelfde zijn als de afgelopen jaren: onderzoek doen voor en met de praktijk. Aan dit onderzoek is ook een ander aspect verbonden dat voortvloeit uit de positie van de Leerstoelgroep aan de Universiteit, en dat is dat het onderzoek wordt gevoed door wetenschappelijke inzichten en dat het bijdraagt aan de verdere ontwikkeling van de wetenschap, met name op het terrein van competentieontwikkeling. Dat is ook wel nodig, want

er worden veel kletspraatjes verkocht onder het mom van competentieontwikkeling en competentiegericht onderwijs.

Rest mij u veel leesplezier te wensen met dit nummer van het ECS Bulletin. De redactie stelt uw reacties zeer op prijs.

Martin Mulder◀

INTERVIEW

Een terugblik op het Nederlandse EU-voorzitterschap en het beroepsonderwijs

Interview met Rinette Julicher, voormalig directeur BVE, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Renate Wesselink

Nog maar kort geleden was Rinette Julicher als Directeur van de Directie Wetenschap en Kennisoverdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit de counterpart van de Raad van Bestuur van Wageningen Universiteit en Research Centrum voor wat betreft het groen onderwijs. Ten tijde van het aantreden van de nieuwe Minister van LNV, de oud-voorzitter van de Raad van Bestuur van Wageningen UR, Kees Veerman, werd Julicher Directeur Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie bij het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur. Ze had maar kort de tijd om zich in te werken en voor te bereiden op het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie, terwijl er hoge verwachtingen waren ten aanzien van de bijdrage van Nederland aan het beleidsproces dat met de Lissabonverklaring in 2000 is ingezet, en dat via de Kopenhagen-verklaring zou moeten uitmonden in het Maastricht Communiqué over verdere Europese samenwerking in het beroepsonderwijs. Die verwachtingen zijn in ruime mate ingelost, en inmiddels is Julicher klaar voor de volgende stap in haar loopbaan. Per 1 maart 2005 gaat ze voor het Ministerie van OC&W de belangen van het Nederlandse onderwijs behartigen binnen de Permanente Vertegenwoordiging van Nederland in Brussel.

Tijd voor een terugblik op het Nederlandse voorzitterschap en de bijdrage van OC&W aan de versterking van het beroepsonderwijs. Om te beginnen bij Nederland.

Voorzitter EU

Wat is de impact van het Nederlandse voorzitterschap van de EU voor het beroepsonderwijs in Nederland? Hoewel Julicher dit een hele open vraag vindt, geeft ze aan dat er veel is gebeurd. De directe impact van Brussel op de ontwikkeling van het onderwijs vindt ze echter lastig is te benoemen. 'De ontwikkeling van het beroepsonderwijs verschilt per land. De Ministeries van Onderwijs zijn de schakels tussen het Europese beleid en het

onderwijs in de lidstaten. Voor Nederland is dat uiteraard het Ministerie van OC&W. Vanuit de Directie Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie wordt vormgegeven aan de beleidsontwikkeling ten aanzien van het beroepsonderwijs in Nederland. De ontwikkeling van het beroepsonderwijs is sterk verbonden aan de ontwikkeling van de arbeidsmarkt. En dat zijn beleidsterreinen waar de Ministeries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Economische Zaken sterk mee te maken hebben. Deze departementen spelen dan ook in toenemende mate een rol als het om de beleidsontwikkeling ten aanzien van het beroepsonderwijs vanuit Brussel gaat'.

Let's do the job!

Centraal in het Nederlandse voorzitterschap stond het Maastricht Communiqué; het ontwikkelingsplan voor het Europese beroepsonderwijs. 'Let's do the job!', is het centrale motto van het Ministerie OC&W om aan te geven dat er zowel op nationaal als Europees niveau hard wordt gewerkt aan het bereiken van de Lissabon-doelstellingen, hetgeen inhoudt Europa te ontwikkelen tot de meest dynamische en competitieve kennismaatschappij in de wereld. Zal dat lukken? De cijfers met betrekking tot de Europese arbeidsmarkt zijn alarmerend. Er zijn maar liefst 80 miljoen laag opgeleiden, 33 miljoen mensen zijn niet actief op de arbeidsmarkt, en de voorspellingen zijn dat in de komende vijf jaar slechts 15% van de nieuwe banen een lage opleiding vergen. Daarentegen zal het aandeel van de nieuwe banen dat hoger onderwijs vergt circa 50% zijn.

Maastricht Communiqué

Het Maastricht Communiqué is een politieke vertaling van een grondige studie die is uitgevoerd onder leiding van Leney *et al* (2004). In deze studie is de stand van zaken van het beroepsonderwijs voor alle EU landen opgemaakt. Hoewel Leney *et al* (2004) aangeven dat gegevens van de verschillende Europese landen moeilijk met elkaar zijn te vergelijken, geeft Julicher aan: 'Van meet af aan was het helder dat tijdens het Nederlandse voorzitterschap zou worden nagegaan wat de stand van zaken is met betrekking tot de afspraken in de Kopenhagen-verklaring. De vraag zou zijn: 'Welke zaken zijn goed gegaan, welke zaken zijn niet goed voorspeld en wat moet er beter worden gedaan om de doelstellingen te halen? Daar hebben wij op ingezet.' Ondanks dat gegevens van de verschillende landen dus moeilijk met elkaar zijn te vergelijken, maakt Julicher duidelijk dat de keus hiervoor bewust is gemaakt. 'Het is en blijft belangrijk om benchmark-studies uit te voeren om te zien welke resultaten andere landen boeken. Landen kunnen zodoende van elkaar leren.'

Arbeidsmarkt, doorstroom en uitstroom

De arbeidsmarkt, doorstroom en uitstroom van studenten in het beroepsonderwijs zijn van groot belang als het gaat om Europese samenwerking. Feitelijk staat de werking van de Europese (open) arbeidsmarkt centraal in het Maastricht Communiqué. Julicher: 'De aansluiting van het beroepsonderwijs met de arbeidsmarkt is toch waar het om gaat. Dit is een punt waar in dit voorzitterschap veel meer aandacht voor is

geweest dan in het verleden. Het is voor de goede werking van de open arbeidsmarkt in de EU belangrijk een transparant (Europees) onderwijssysteem te ontwikkelen. Daarbij komt dat jonge mensen de mogelijkheid moeten hebben duidelijk aan te tonen welke competenties zij (reeds) beheersen.' Een instrument om de transparantie te verbeteren en de mobiliteit te bevorderen is de Europass (Loney *et al.*, 2004). Dit is een portfolio met daarin de documenten die als bewijzen kunnen dienen voor de competenties en kwaliteiten van een individu. Om de mobiliteit op de Europese markt te bevorderen, is het noodzakelijk dat barrières worden verwijderd en competenties worden erkend. Julicher: 'Alle landen staan achter deze ontwikkelingen.' Dat betekent dat de barrières dus zouden kunnen worden opgelost.

Wat betreft de doorstroom van studenten in het beroepsonderwijs legt Julicher uit dat aan de bovenkant van het middelbaar beroepsonderwijssysteem een goede aansluiting moet zijn met het hoger onderwijs. Julicher: 'In het kader van het competentiedenken ligt de nadruk op wat mensen kunnen; de wijze waarop mensen competenties hebben verworven is minder belangrijk.'

Wat betreft de uitstroom van studenten stelt Julicher: 'We kunnen ons niet veroorloven dat leerlingen de werkwijze van de betrokken instellingen niet prettig vinden en uitstromen. De sociale cohesie moet dusdanig worden vormgegeven dat deze leerlingen blijven leren.' Uit het rapport van Tessaring en Wannan (2004) blijkt dat het tot nu toe nog niet goed is gelukt om dit te realiseren en dat er nog hard moet worden gewerkt aan dit beleidsterrein. Groepen die buiten de boot vallen, hebben twee dingen gemeen: ze hebben een gebrek aan basisvaardigheden en ze ervaren een drempel als het gaat om deelname aan verdere opleidingen.

Uitwerking Maastricht Communiqué

Wat maakt het Maastricht Communiqué nu los? Julicher denkt dat de overheden zowel in Nederland als in de andere Europese landen zich steeds beter gaan realiseren dat er gewoon dingen moeten gebeuren en dat scholen zich meer moeten realiseren wat echt de internationale kansen zijn. Julicher ziet het Maastricht Communiqué als een handvat om dit soort dingen op de beleidsagenda's van zowel de overheden als de scholen te zetten. De open wijze van coördinatie staat hierbij centraal. Er is dus niets verplicht, en alle samenwerking vindt plaats op basis van vrijwilligheid.

Metten van vorderingen?

Het meten van de vorderingen ten opzichte van de Lissabon-doelstellingen is een lastig gegeven. Er zijn geen goede indicatoren voor het meten van de prestaties van het beroepsonderwijs binnen de EU. Hoe kunnen de doelstellingen uit het Maastricht Communiqué dan worden gemeten?

Julicher realiseert zich dat het belangrijk is om de voortgang te meten, maar vraagt zich af of daar altijd de nadruk op moet liggen. 'Het is belangrijk om benchmarks te doen en te zien welke

resultaten andere landen boeken. Europese landen vertrouwen elkaar en zijn benieuwd naar elkaars systeem. Elkaar de maat nemen op een manier dat je je niet afgerekend voelt, maar gestimuleerd voelt om door te gaan, dat is waar om het draait.' In navolging daarvan geeft Julicher aan dat benchmarks echter niet alleen op Europees niveau moeten worden uitgevoerd. 'Europa moet zich niet isoleren. Amerika, Australië en Canada zijn de grote spelers als het gaat om het maken van vergelijkingen.'

Uit het rapport van Tessaring en Wannan blijkt echter dat ook deze systemen zich niet gemakkelijk laten vergelijken. Dat verklaart misschien ook voor een deel dat het beroepsonderwijs zich nu hoofdzakelijk op Europa richt. Julicher geeft aan dat in de Europese context veel van elkaar kan worden geleerd.

Aan het werk!

Zoals uit het voorgaande blijkt, hecht Julicher de meeste waarde aan het stimuleren en motiveren van overheden en onderwijsinstanties. Op het afrekenen mag van haar minder de nadruk liggen. Julicher vindt het wel belangrijk dat er ook concreet aan de slag wordt gegaan. Julicher: 'Ik vind het heel belangrijk dat veel meer leraren de kans krijgen om in het buitenland te gaan kijken. Leraren moeten in staat worden gesteld om voor een bepaalde periode een kijkje te kunnen nemen in bijvoorbeeld Finland, waar de uitval in het onderwijs veel minder is.'

Of het nu de leraren zijn die de Europese uitdagingen met betrekking tot de problemen in het beroepsonderwijs moeten aangaan, of dat het juist het instellingsmanagement en de verzorgingsstructuur is die oplossingen moeten creëren, docent-uitwisseling biedt zeker aanknopingspunten. Door ervaringen uit te wisselen kunnen leraren een breder zicht krijgen op de problemen in het eigen onderwijs en die in het onderwijs in andere landen. Ze kunnen in hun netwerken vervolgens een bijdrage leveren om te proberen dat de Lissabon-doelstellingen worden gehaald. Daar is natuurlijk ook een krachtig Europees arbeidsmarktbeleid voor nodig.

Zoals eerder gezegd is het motto: 'Let's do the job'. Aan het werk met z'n allen! Julicher realiseert zich heel goed dat het Ministerie van OC&W er niet in haar eentje voor kan zorgen dat de Europese ambities in het beroepsonderwijs worden gerealiseerd. Het Kopenhagen-proces en het Maastricht Communiqué moet bij alle partijen, zowel overheden als de onderwijsinstellingen gaan leven. 'Dat is niet gemakkelijk, maar we hebben geen keus, anders blijven we achter met de ontwikkeling naar een dynamische en competitieve kennismaatschappij.'

Literatuur

Loney, T. *et al.* (2004). *Achieving the Lisbon goal: The contribution of VET*. Final report for the European Commission, 15.10.2004, London (www.refernet.org.uk/index_copenhagen.asp)

Tessaring, M. & J. Wannan (2004). *Vocational education and training – key to the future*. Thessaloniki: Cedefop. ◀

ONDERWIJS**Het Oriëntatieprogramma Lerarenopleiding***Martin Mulder & Minny Kop*

Het Oriëntatieprogramma van de Leerstoelgroep richt zich op studenten die zich oriënteren op het onderwijs. Het programma bestaat uit het practicum Didactiek en communicatie (waarin de werkvormen presenteren, interacteren en delegeren centraal staan en waarbij studenten lesjes verzorgen voor medestudenten en leren reflecteren op het handelen voor een groep) en het Schoolpracticum (waarbij studenten kennismaken met de huidige onderwijspraktijk en hun eerste leservaringen opdoen in die praktijk).

Deelname aan het Oriëntatieprogramma

De deelname aan het practicum Didactiek en communicatie werd een aantal jaren geleden beperkt door het maximum aantal studenten per groep, het maximum aantal keren dat het vak per jaar werd aangeboden en het beperkte aantal docenten dat voor het vak kon worden ingezet. Sinds de visitatie van de Universitaire Lerarenopleiding in 2002 en de herontdekking van het gegeven dat Wageningen Universiteit een verplichting heeft in de Universitaire Lerarenopleiding, maar ook door de ontwikkeling dat er wachtlijsten ontstonden voor het practicum Didactiek en communicatie, is de formatie voor het Oriëntatieprogramma verhoogd. Daardoor kon het aantal studenten voor dit vak ook toenemen, met als logisch gevolg dat ook het aantal studenten voor het Schoolpracticum is toegenomen. Onderstaand twee tabellen waaruit de toename van het aantal studenten blijkt.

Deelname aan Didactiek en communicatie 1997 – 2004

1997	70
1998	96
1999	55
2000	78
2001	69
2002	76
2003	73
2004	113
Totaal	630

Deelname aan het Schoolpracticum 1997 – 2004

1997	12
1998	24
1999	19
2000	27
2001	17
2002	26
2003	33
2004	43
Totaal	201

Doorstroom naar de lerarenopleiding

Interessant is ook te zien hoe de ontwikkeling is in het aantal studenten dat doorstroomt naar het IVLOS van de Universiteit Utrecht, waarmee de Leerstoelgroep samenwerkt. Uit onderstaande tabel blijkt dat het aantal doorstromers (in de zware reorganisatiejaren) sterk was teruggelopen, maar dat het sindsdien weer is aangetrokken. Sinds het jaar 1999-2000 schommelt het aantal doorstromers naar het IVLOS rond de 12. Uit eerdere opgaven van de doorstromers bij andere instituten voor de Universitaire Lerarenopleiding is gebleken dat er gemiddeld ongeveer 5 Wageningers zijn die daar de lerarenopleiding volgen. Dat brengt het aantal Wageningers dat jaarlijks in Nederland een universitaire lerarenopleiding volgt op ongeveer 17.

**Doorstroom studenten Wageningen – IVLOS
1997 – 2004**

(Dit is exclusief de doorstroom naar andere instituten voor de universitaire lerarenopleiding)

1997-1998	5
1998-1999	6
1999-2000	10
2000-2001	10
2001	11
2002	14
2003	10
2004	13
Totaal	79

De Leerstoelgroep is vaak gevraagd aan welke eerstegraads lerarenopleidingen Wageningers deelnemen. Onderstaand is een tabel opgenomen waarin de aantallen doorstromers staan naar de onderscheiden eerstegraads opleidingen gedurende de studie jaren 2000-2001 tot en met 2003-2004. Duidelijk is dat de deelname aan de lerarenopleiding Biologie veruit het hoogst is, gevolgd door de lerarenopleiding Scheikunde. Voor de overige vakken is de deelname beperkt tot 4 studenten of minder.

**Doorstroom studenten Wageningen – IVLOS augustus
2000 – augustus 2004**

(Dit is exclusief de doorstroom naar andere instituten voor de universitaire lerarenopleiding)

Aardrijkskunde	3
Godsdienst/Cultuurgeschiedenis	1
Biologie	21
Economie	1
Natuurkunde	4
Nederlands	1
Scheikunde	6
Wiskunde	2
Totaal	39

Oriënteren op het onderwijs aan Wageningen Universiteit: dat haalt je over de streep ... of niet!

Dit zijn allemaal cijfers, maar interessant is natuurlijk ook te horen wat Wageningers zelf zeggen. Om dat te achterhalen zijn enkele (oud-)studenten gevraagd wat hun ervaringen zijn met het Oriëntatieprogramma en de universitaire lerarenopleiding. Het gaat om respectievelijk Annemarie Hoekman (student), Geerte van der Meijden (net afgestudeerd) en Noortje Schadenberg (enkele jaren geleden afgestudeerd).

Annemarie en Geerte: 'Omdat wij beiden als student in Wageningen geïnteresseerd zijn geraakt in het onderwijs, hebben we in de loop van onze studentenloopbaan deze interesse vorm gegeven door het volgen van vakken bij de leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies. We willen graag duidelijk maken waarom wij hebben gekozen voor onderwijskundige vakken en welke weg wij daarbij precies hebben gevolgd.'

Doorstroming naar de opleiding Aardrijkskunde

Annemarie: 'Aan het eind van mijn studie ben ik gaan nadenken over wat ik na mijn studie precies zou willen doen. Hierbij dacht ik ook aan het onderwijs. Om te kijken of dit me zou liggen, heb ik de vakken Didactiek en communicatie en het Schoolpracticum gevolgd. Tijdens het Schoolpracticum kwam ik er achter dat ik het erg leuk vind om voor de klas te staan en met jongeren om te gaan. Momenteel doe ik nog een afstudeervak bij de Leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies. Dat geeft mij de gelegenheid me te verdiepen in het hedendaagse voortgezet onderwijs.'

Inmiddels heb ik besloten dat ik na mijn studie nog de lerarenopleiding wil gaan volgen, voor de onderwijsbevoegdheid aardrijkskunde. Daarvoor moet ik wel eerst een aantal vakdeficiënties wegwerken. Binnen mijn studie Tropisch Landgebruik heb ik namelijk wel voldoende fysisch geografische vakken gevolgd, maar te weinig sociaal-geografische vakken.'

Studenten van de WUR met een (Bachelor-)opleiding Landschap, planning en ontwerp, Internationaal land- en waterbeheer, Bodem, water en atmosfeer, Bos- en Natuurbeheer of Milieukunde kunnen doorstromen richting lerarenopleiding aardrijkskunde (als onderdeel van hun Masteropleiding of als kopstudie na hun Master). Dit, mits zij een schakelprogramma van 15 ECTS doorlopen. Per student wordt (op basis van een persoonlijk gesprek) bekeken welke deficiënties weggewerkt moeten worden. Voor meer informatie hierover kan contact worden opgenomen met Minny Kop (Minny.Kop@wur.nl).

Een vervolgstudie: naar de Masteropleiding Onderwijskunde?

Geerte: 'Voordat ik mijn studie aan Wageningen Universiteit begon, wist ik eigenlijk al dat ik geïnteresseerd was in het onderwijs. Echter, ik wist niet goed hoe ik deze interesse vorm zou kunnen geven en ik wist ook niet zo duidelijk wat ik nu precies leuk vond aan het onderwijs. Tijdens mijn studie heb ik dit gelukkig verder kunnen uitzoeken, onder meer door het deelnemen aan het practicum Didactiek en communicatie en aansluitend

het Schoolpracticum. Ik ben er achter gekomen dat ik onderwijs heel erg leuk vind (ik vind het heel leuk om na te denken over hoe je dingen kunt brengen, hoe je een groep kunt motiveren en meekrijgen) en dat ik er echt wat mee wil doen, al zou ik nog niet voor de klas willen. Ik heb het idee dat ik daar wat ouder (of gemotiveerder) voor moet zijn. Op dit moment gaat mijn interesse meer uit naar de theorie achter het onderwijs en het ontwikkelen van onderwijsmateriaal en -methoden. Daarom ga ik waarschijnlijk een MSc Onderwijskunde volgen'.

Inhoud van het Oriëntatieprogramma

Wat houdt het Oriëntatieprogramma nu precies in? Annemarie en Geerte: 'Tijdens het practicum Didactiek en communicatie moet je een presenterende, interacterende en een delegerende les geven aan je medestudenten. Daarmee kregen we een indruk of we het leuk vinden om les te geven (en lessen voor te bereiden). Op de gegeven lessen kregen we feedback en zo kregen we een idee wat onze sterke en zwakke punten zijn op het gebied van lesgeven. Tijdens het Schoolpracticum kwamen we in contact met de praktijk van het docentschap. We hebben een aantal lessen gegeven op een middelbare school. Tijdens deze lessen kregen we feedback en aan de hand daarvan hebben we leerdoelen opgesteld voor de volgende les. Daarnaast waren er terugkombijeenkomsten waar we ervaringen konden bespreken met medestudenten, die net als wij gekozen hadden voor een stage op een middelbare school (of een stage binnen het middelbaar of hoger beroepsonderwijs). Het was voor ons heel leerzaam om bovengenoemde vakken te volgen. We hebben beiden meer duidelijkheid gekregen over wat we nu precies willen. We kunnen geïnteresseerden in het onderwijs deze vakken dan ook zeker aanbevelen'.

Een baan in combinatie met het doorlopen van de lerarenopleiding

Noortje Schadenberg combineert een baan in het onderwijs met het volgen van de lerarenopleiding aardrijkskunde. Noortje: 'Ook ik ben tijdens mijn studie Tropisch Landgebruik geïnteresseerd geraakt in het onderwijs. Ook ik kwam terecht bij de Leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies, waar ik net als de andere twee studenten de inleidende vakken voor het onderwijs volgde. Ook de twijfels die Geerte en Annemarie beschrijven komen mij bekend voor. Ook ik had vakdeficiënties en vond dat ik misschien te jong was om direct voor de klas te staan. Na het afronden van mijn studie (bijna twee jaar later) kwamen bij mij ook twijfels over het volgen van nóg een opleiding. Ik had immers al zo lang gestudeerd en was echt toe aan meer verantwoordelijkheden (en natuurlijk ook loon!). Ik heb toen (deels door gebrek aan alternatieven) besloten om mijn geluk te gaan beproeven bij sollicitaties in het onderwijs. Ik ging op zoek naar een parttime baan die ik kon combineren met de lerarenopleiding, verantwoordelijkheid en een verdere opleiding dus. Ik heb het grote geluk gehad dat ik slechts bij één school gesolliciteerd heb, waar ik meteen ben aangenomen voor een parttime baan. Ik werk nu alweer een half jaar als aardrijkskundedocent aan het Kandinsky College in Nijmegen en ik volg de eerstegraads lerarenopleiding aan het ILS in Nijmegen. Ik heb de

indruk dat ze in Nijmegen niet veel ervaring hebben met studenten die de opleiding met een baan combineren, waardoor hier en daar wat problemen ontstaan. Maar met een flexibele werkhouding is alles goed bij te houden en ik vind deze combinatie echt ideaal. Ik leer elke dag voor de klas heel veel en op de opleiding kan ik daar rustig op reflecteren en mijn ervaringen uitwisselen met anderen, wat heel waardevol is. Het contact met medestudenten die stage lopen is erg leuk en hoe meer ik hoor over het stagelopen en de perikelen die daarbij komen kijken, hoe blijer ik wordt dat ik 'gewoon' een baan heb. De vakken Didactiek en communicatie en het Schoolpracticum hebben voor mij een heel goede basis gevormd. Vooral door een goede schoolpracticumbegeleider en heldere opbouwende evaluaties heb ik goed inzicht gekregen in mijn eigen capaciteiten, die mij florissant (al zeg ik het zelf) door mijn eerste paar maanden in het onderwijs hebben geholpen'.

Tot slot

Uit het voorgaande blijkt dat het Oriëntatieprogramma in de lift zit. De verhalen van beide studenten en de afgestudeerde maken duidelijk dat zij de deelname aan het Oriëntatieprogramma als positief hebben ervaren, en dat hun keuzes voor een vervolgtraject heel verschillend kunnen zijn. We kunnen dus concluderen dat het Oriëntatieprogramma goed voldoet aan het primaire doel: studenten in de gelegenheid stellen zich op het onderwijs, of een baan in een educatief beroep, te oriënteren. ◀

AFSTUDEERARTIKEL

Competentiegericht onderwijzen in de klas; een onderzoek naar de invoering van het competentiegericht onderwijs binnen AOC Oost

Sanne Schaafsma

Onderzoek, de agrarische sector en onderwijs, deze drie onderwerpen hebben al jaren lang mijn interesse en het sprak mij dan ook erg aan deze te kunnen combineren in één afstudeervak bij de Leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies. In het afstudeervak heb ik een onderzoek gedaan naar de invoering van competentiegericht onderwijs. Daarbij heb ik de kans gekregen me te verdiepen in zowel de ontwikkeling van onderwijs als de uitvoering ervan door docenten. Het onderzoek is in twee fasen uitgevoerd. De eerste en belangrijkste fase van het verzamelen van gegevens was januari-februari 2004, en de tweede fase was januari 2005. Er is voornamelijk gevraagd naar de ervaringen van docenten van één opleiding van AOC Oost met de invoering van competentiegericht beroepsonderwijs.

Competentiegericht onderwijs

Bij competentiegericht werken vormt de beroepspraktijk het uitgangspunt. Daarbij wordt uitgegaan van de vraag welke kennis, vaardigheden en attitudes personen nodig hebben om goed te

kunnen functioneren binnen het beroep waartoe zij worden opgeleid, of in een beroep in het algemeen.

Binnen onderwijsinstellingen vraagt dit niet alleen een hele omslag voor de lerenden maar ook voor de docenten. De rol van de docent verandert in dit geheel namelijk van 'leidinggevende' en 'kennisbaak' naar begeleider en coach, waarbij de lerenden zelf op zoek gaan naar hoe en welke competenties zij willen ontwikkelen.

AOC Oost – Opleiding Bloemen- en Tuincentrumbranche

Hoe docenten hiermee omgaan, is onderzocht binnen de opleiding 'Bloemen- en Tuincentrumbranche' van AOC Oost. Deze opleiding is in 2001 begonnen op basis van de principes van competentiegericht onderwijs. Binnen AOC Oost werd in die tijd concreet gewerkt met beroepscompetentieprofielen, waarin is beschreven welke competenties centraal staan binnen het beroep waartoe de leerlingen worden opgeleid. De opleiding was zodanig ingericht dat de leerlingen beginnen met het opstellen van een persoonlijk opleidingsplan waarin zij hun eigen sterke en zwakke punten aangeven. Dit plan vormt de basis van waaruit een persoonlijke leerroute wordt ontwikkeld voor zowel het school- als het praktijkdeel. Het uitgangspunt daarbij is dat de leerlingen altijd door opdrachten worden gestuurd. Dit is anders dan de vroegere takenboeken van leerlingen die werden gebruikt in het kader van het leerlingwezen, die veelal een te detaillistisch en gefragmenteerd karakter hadden. De opdrachten vormen zinvolle eenheden die relevant zijn voor de beroepspraktijk en die worden herkend door de leerlingen. Via een portfolio houden de leerlingen tijdens de opleiding hun eigen ontwikkeling bij. De authentieke toetsing van vaardigheden, bekwaamheden en theoretische kennis krijgt binnen de opleiding bijzondere aandacht en er wordt dan ook naar gestreefd dit te laten plaats vinden binnen een reële praktijksituatie.

Competentiegerichte leersituaties

Nadat het competentiedenken was ingevoerd, kwam vanuit AOC Oost de vraag om binnen genoemde opleiding te kijken in hoeverre het competentiegerichte onderwijs was doorgevoerd tot in de leersituatie. Meer in het bijzonder was de vraag om de meningen en ervaringen te inventariseren van de docenten over:

- het competentiegerichte onderwijsconcept;
- knelpunten waar ze tegen aanlopen bij het invoeren van deze vorm van onderwijs;
- in hoeverre er nu daadwerkelijk competentiegericht gewerkt wordt 'in de klas'.

Hiervoor zijn in januari 2004 zeven docenten geïnterviewd en is er in januari-februari 2004 van iedere docent een les geobserveerd.

Interviews en lesobservaties

Tijdens het interview zijn de volgende onderwerpen aan de orde gekomen:

- wat is volgens de docenten het doel van competentiegericht onderwijs?
- hoe ervaren de docenten hun rol binnen het competentie-

gericht onderwijs?

- hoe gaan de docenten om met toetsing en beoordeling?
- welke knelpunten en problemen komen de docenten tegen bij de invoering van competentiegericht onderwijs?
- welke waarde heeft deze manier van werken voor de opleiding?

Zoals gezegd ging het bij het beantwoorden van deze vragen om het inventariseren van de ervaringen en meningen van de betrokken docenten zelf.

Bij de observatie van de lessen is er vooral gelet op:

- de opbouw en inhoud van de lessen;
- het uitgangspunt van de les;
- de rol van de docent;
- de plaats van de leerling binnen de les en of competentieontwikkeling van de leerling centraal staat.

Via deze twee wegen is geprobeerd te achterhalen hoe de docenten omgaan met de invoering van deze onderwijsvorm en of dit weerspiegeld wordt in het onderwijs dat zij verzorgen.

Ervaringen van docenten

Uit de gegevens die zijn verzameld in 2004 is gebleken dat het merendeel van de docenten open stond voor de veranderingen die het competentiegericht onderwijs met zich mee bracht. Ze hadden echter ook het gevoel dat het concept te snel is ingevoerd. Hierdoor vonden ze dat ze onvoldoende tijd hadden gekregen om zich de nieuwe manier van werken eigen te maken. 'Tijdgebrek' is dan ook genoemd als één van de belangrijkste problemen. Dit had vooral betrekking op tijd die nodig was om nieuwe opdrachten te ontwikkelen en om alle stof over te brengen die de docenten belangrijk vonden. Het probleem van het gebrek aan tijd kwam ook tot uiting in een aantal van de geobserveerde lessen die nog vrij sterk gebonden waren aan de 'oude' vakkenstructuur met vaste lesuren. Daarentegen was er binnen de bredere praktijkprojecten te zien dat hier de competentieontwikkeling van de leerlingen wel een centrale plaats innam.

De docenten gaven ook aan dat zij bij het competentiegericht werken problemen ondervonden op organisatorisch vlak. Het bleek bijvoorbeeld lastig te zijn om voor alle leerlingen praktische toetsen te regelen op hun BPV-plek, waar zowel de docent als de praktijkopleider bij aanwezig konden zijn. Een ander probleem was op welke wijze binnen grotere projecten integratie van verschillende vakgebieden gestalte kon krijgen, zodat de oude vakkenstructuur kon worden losgelaten.

Bovenstaande problemen hoeven echter niet specifiek te gelden voor de invoering van competentiegericht beroeps-onderwijs, het is ook mogelijk dat ze voortvloeien uit het feit dat er sprake was van een overgangsfase van een statische naar een dynamische onderwijsvorm.

Uit de gesprekken en observaties is ook naar voren gekomen dat de leerlingen nog teveel op kennis en vaardigheden worden getoetst, en dat de toetsing van attitudes te weinig wordt meegenomen. Er zijn ook vraagtekens geplaatst bij de vraag of het überhaupt mogelijk is dan wel ten principale toegestaan en gewenst, om leerlingen op zaken als houding, normen, waarden en zelfbeeld te beoordelen. De objectiviteit van dergelijke beoordelingen is in ieder geval problematisch. Dit is overigens een probleem dat al jaren speelt bij de beoordeling van de beroepshouding van deelnemers aan beroepsopleidingen. Hoe ver mag en kan een opleidingsorganisatie gaan in het afdwingen van bepaalde attitudes?

Tenslotte vroeg een deel van de docenten zich af of alle leerlingen, zeker op een lager onderwijsniveau, wel kunnen omgaan met de vrijheid die hen geboden wordt en of ze wel het vermogen hebben te reflecteren op hun eigen ontwikkelingsproces. Met andere woorden, is het voor deze leerlingen wel mogelijk en zinvol om competentiegericht te werken? Als deze vraag negatief wordt beantwoord kan een opleiding zich daarbij neerleggen, maar zij kan ook proberen zaken als de zelfstandigheid van en het nadenken over het eigen handelen en de gevolgen daarvan, te stimuleren, hoe moeilijk dat voor sommige leerlingen ook is. Voor hun persoonlijke ontwikkeling, inzetbaarheid en toekomstige loopbaan, zijn ze in ieder geval wel essentieel.

Een jaar later

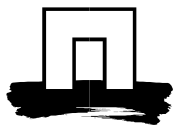
Recentelijk, in januari 2005 is de docenten gevraagd of de problemen en knelpunten zoals zij die in 2004 hadden ervaren, waren veranderd of verschoven. Uit deze inventarisatie is gebleken dat het probleem van tijdgebrek nog steeds speelt, maar dat ze zich over het algemeen prettiger voelen bij het competentiegericht onderwijs dan een jaar geleden, en dat ze zich de manier van werken meer hebben eigen gemaakt. De meerderheid van de docenten staat dan ook positiever tegenover het competentiegericht onderwijs dan een jaar geleden. Dat wil zeggen dat er bij de invoering van competentiegericht beroeps-onderwijs sprake is geweest van een bepaald leer- en gewenningsproces, wat voor de betrokken docenten waardevol is geweest. ◀

CONTRACTONDERZOEK

Kennisuitwisseling tussen groen onderzoek en onderwijs (programma 420)

Thomas Lans & Arjen Wals

Sinds de Lissabon-verklaring van de Europese Unie zijn de termen als kenniseconomie, kennisdoorstroming, kenniscirculatie en kennisvalorisatie niet meer weg te denken uit de

wetenschappelijke tijdschriften, kranten (de Volkskrant heeft haar wetenschapskatern veranderd in 'Kennis') en vakbladen. Het lijkt erop dat alles tegenwoordig 'kennis' heet. Onderzoek, onderwijs en bedrijfsleven gebruiken de term kennis als toverwoord waarmee alle moderne uitdagingen kunnen worden aangepakt (zoals transities richting duurzaamheid, systeeminnovaties en versterking van de internationale concurrentiepositie). Maar waar hebben we het in feite over als we spreken over kennisarrangementen, kennisnetwerken, kennisinfrastructuur en dergelijke? In het onderzoeksprogramma 'kennisuitwisseling tussen groen onderzoek en onderwijs' (in het kort 'programma 420') wordt in opdracht van LNV-DWK getracht een genuanceerd beeld te krijgen van de verschillende rollen die kennis speelt op het raakvlak van groen onderzoek en groen onderwijs. We gebruiken dus de term kennisuitwisseling. We doen dit enerzijds om spraakverwarring en oneigenlijk gebruik van het begrip 'kennis' te voorkomen, anderzijds om het meervoudig gebruik van kennis in onderwijs en onderzoek te bevorderen en de kloof tussen beide partijen te verkleinen.

Pilots

Naast een wetenschappelijk onderdeel, waarin goede praktijken in zowel binnen als buitenland zijn beschreven (Lans, et al, 2004), heeft het programma een omvangrijk empirisch gedeelte. In de LNV domeinen dier, plant, voedsel en natuur en landenschap zijn 10 pilots geselecteerd waarin zowel onderzoek als onderwijs betrokken zijn. Deze pilots zijn ruwweg te verdelen in pilots waarin een lineair model van kennisuitwisseling wordt gehanteerd (doorstroming), en pilots waarin een interactief model van gezamenlijke kennisontwikkeling wordt gehanteerd (kenniscirculatie). Deze pilots zullen gedurende 2 jaar intensief worden gevolgd en geëvalueerd, waarbij gelet wordt op aspecten als mensen, competenties, leiderschap, soorten kennis en samenwerking. Voor alle pilots is inmiddels een zogenaamde nulmeting gedaan. De vervolgactiviteiten van programma 420 zijn niet zozeer het selecteren van goede dan wel minder goede pilots ten aanzien van kennisuitwisseling, maar juist het met de pilot-deelnemers reflecteren op het proces van kennisuitwisseling gedurende het traject. Dit zal worden gedaan door op gezette momenten met de pilotdeelnemers door te nemen wat nu belangrijke momenten waren in het project ten aanzien van kennisuitwisseling. Aan het eind van het traject zal een tweede evaluatie worden gedaan om te kijken wat er veranderd is en wat hierin kritische succesfactoren zijn geweest.

Kennis op de werkvloer

Een nieuw project binnen programma 420 dat in maart dit jaar zal starten is: 'Kennis op de werkvloer'. Vanuit het onderwijs vertrekend zal gekeken worden waar docenten van het VMBO tot WO precies hun informatie vandaan halen. Wat zijn de belangrijke informatiebronnen en waarom? Zijn dit vooral de vakbladen, collega's en conferenties, of juist cursussen, trainingen, of andere activiteiten? Het onderzoek zal starten met een groot-schalige 'survey' die in elektronische vorm zo mogelijk naar alle docenten zal worden gestuurd.

Nader contact

Bent u geïnteresseerd in de overige activiteiten van programma 420? Voor meer informatie over het programma 420, de pilot-deelnemers en de activiteiten voor 2005, kunt u terecht op de LNV portal kennis-online, www.kennisonline.wur.nl/ (item 'kenniscirculatie'). Ook kunt u altijd contact opnemen met de programmaleider Arjen Wals. Arjen.Wals@wur.nl

Literatuur

Lans, T., Geerling-Eiff, F., De Beuze, M. en Van der Meer, R. (2004). *Verkenning van kenniscirculatie en doorstroming buiten groen onderwijs (inter)nationaal*. Den Haag: LEI. ◀

ONDERWIJSONTWIKKELING IN DE AGRI-FOOD SECTOR IN DE EU

Leonardo projecten in het groen onderwijs binnen de EU

Martin Mulder

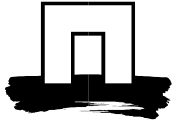
Op 28 en 29 januari heeft er in Praag een valorisatie-conferentie plaatsgevonden van Leonardo da Vinci-projecten op het gebied van het groen onderwijs. Deze conferentie was georganiseerd door Jaromír Coufalík van het Tsjechische Leonardo Fonds met steun van het Directoraat-Generaal Onderwijs en Cultuur van de Europese Commissie en vond plaats aan de Czech University of Agriculture.

Doel van de conferentie

De valorisatie-conferentie had ten doel een aantal Leonardo-projecten onder de loep te nemen en om na te gaan welke resultaten met de projecten zijn bereikt, en op welke manier deze zijn bereikt, om te bezien of actoren in het beroepsonderwijs binnen de EU ervaringen en goede voorbeelden zouden kunnen benutten voor de ontwikkeling van het groen onderwijs in hun eigen landen. Valorisatie is een term die de sinds een aantal jaren opgeld doet binnen de Commissie, in plaats van de termen distributie en disseminatie en is een combinatie van evaluatie en resultaatgerichtheid.

Plenaire inleidingen

De conferentie werd geopend door Iva Tatarková, het hoofd van het nationaal Leonardo-agentschap in Tsjechië. Daarna sprak Pavel Kovár, vice-rector van de Czech University of Agriculture. Hij werd gevolgd door Paola Geleng, van de Europese Commissie, DG Onderwijs en Cultuur. Dit Directoraat heeft de conferentie ook gefinancierd. Mevrouw Geleng hield een vrij algemeen betoog over de nieuwe voorwaarden voor Leonardo-projecten, die sterker dan voorheen gericht moeten zijn op het behalen en verspreiden van resultaten. Daarna volgde Jaroslav Palas, Minister van Landbouw van Tsjechië, die zich echter liet vervangen door zijn staatssecretaris. Deze hield een algemeen betoog over de ontwikkelingen in de landbouw in Tsjechië, met enkele implica-

ties voor het leren van boeren. Lukáš Višek, van de Europese Commissie, DG Landbouw en rurale ontwikkeling, hield vervolgens een uiteenzetting over de Common Agricultural Policy. Het aardige was dat hij was afgestudeerd aan de Czech University of Agriculture, terwijl hij nu dus werkzaam is in Brussel. Zijn verhaal bleef beperkt tot een schets van de ontwikkelingen in het landbouwbeleid en de maatregelen die daarbij zijn getroffen voor de versterking van de opleiding en ontwikkeling van werkenden in deze sector. Daarna mocht ik mijn bijdrage houden die ging over trends in het beroepsonderwijs in de groene sector. Vervolgens presenteerden Bas Timmers van het Warmerhof-Opleidingscentrum van het Groenhorst College en Jaroslav Havlicek van de Czech University of Agriculture beiden een voorbeeld van een Leonardo project. Het project van Bas Timmers is zeer internationaal, en richt zich op de bevordering van duurzame landbouw.

Workshops, plenaire rapportage en fora

Na de pauze waren er drie workshops, waarin telkens een project werd gepresenteerd. De projecten waren: trade on-line training for the development of rural areas in Europe, E-learning for e-business and territorial marketing on-line, en food safety for teachers: training package. De voorzitters presenteerden vervolgens de uitkomsten van deze workshops plenair, waarna een forumdiscussie plaats vond over de vraag op welke wijze de resultaten van Leonardo-projecten kunnen worden gevaloriseerd. De volgende dag waren er opnieuw drie workshops en verliep het programma op dezelfde wijze. De projecten die gepresenteerd werden, zijn: transfer van competenties voor beroepsonderwijs in de ecologische agrarische sector in de Baltische staten, het ontwikkelen van opleidingsmateriaal op het gebied van plantbescherming voor boeren met een klein tot middelgroot bedrijf, en de introductie van ICT-ondersteunde vervolopleiding voor managers en medewerkers in de detailhandel van ecologische producten en de ontwikkeling van Europese opleidingsstandaarden.

Compendium met projecten in het agri-food domein

Voor de conferentie is een compendium samengesteld met een overzicht van alle Leonardo-projecten op het gebied van het groene onderwijs die zijn uitgevoerd gedurende de jaren 2000 tot en met 2004 (Coufalik, 2005). Dit 96 pagina's tellende boekwerkje is buitengewoon informatief voor diegenen die geïnteresseerd zijn in Europese projecten voor het groene onderwijs. Per project wordt aangegeven welke de projectdoelen, de doelgroep(en) en de (verwachte) resultaten zijn. Verder wordt, voorzover bekend, de website van het project aangegeven, de trekker (de 'promoting organisation') met adresgegevens, en de contactpersoon met telefoonnummer en emailadres. Kortom, een handig werkje om informatie te verzamelen over projecten en om contacten te leggen voor het aanvragen van eventuele nieuwe projecten.

Projecten 2004

De projecten van 2004 worden hieronder genoemd (met tussen haakjes de contactpersoon of het contactadres via email):

- PAWS – Educational Forest Work – A Seminar Concept (markus.metke@daa-bw.de);
- FAN CAM – Agricultural Training and New Skills Towards Multipurpose Workers (emile.bertrand@skynet.be);
- Forest Recreation, Establishing European Training Tool (grampus@clark-mactavish.co.uk);
- Training for Forest Monitoring and Audit (nts1@mail.bg);
- Biotechnology and Public Health Transnational Network (info@nis.uni-sofia.bg);
- European Rural Tourism Development (mjirastorza@cebanc.com);
- Vocational Training on Plant Propagation with Emphasis on the use of Biotechnical Methods (Loenidas Louloudis; 00 3210 52 94 292);
- Pan-European System of Lifelong Learning Validation for Sustainable Rural Development (sziren@rkk.hu);
- Building a Future for Rural Communities Through Lifelong Learning (sheelan@iol.ie);
- SAFETY FIRST – New Competencies for a Competitive European Agricultural Machinery Industry (sandro.liberatori@enama.it);
- IDEA.R.E. – Ideas, Innovation & Projects for Rural Europe – Building Up a New Vocational Training Method for a European Project Manager for the Agricultural Sector and Rural Areas (piero.sunzini@regione.marche.it);
- PRO AERE – Agricultural Projects for Renewable Energy in Europe (cipaat.toscana@cia.it);
- TAS FOR AGRIFORM – Experimentation and Establishment of a New Training Methodology Targeted at SMEs as a Strategy for Renewal within the Agriculture Sector (serifosl@tin.it);
- Transfer of Competencies for Vocational Training in Ecological Agrarian Sector of Baltic States (tempus@nora.lzuu.lt);
- Addressing Future Lifelong Learning Issues in Biotechnology Sector (athel@um.edu.mt);
- Preparing of Rural Communities for Implementing Organic Farming Measures (rektor@wsos.edu.pl);
- Developing Teaching Materials and Quality Standards for a Network of MBA Programmes in 'Agribusiness Management' (rektor@sggw.was.pl);
- Food Safety for Teachers: Training Package (obafonso@esb.ucp.pt);
- SI.SI.FO – A Strategy for the Growth and Development of Rural Communities through Training in Information Technologies (c.filippini@provincia.parma.it; d.ferrari@provincia.parma.it).

Tot slot

Opvallend is de grote variatie in, maar zeker ook het grote aantal van projecten op het agri-food gebied. Hopelijk zijn de resultaten van de projecten breed bruikbaar, zodat ook de onder-

wijnsinstellingen in Nederland van deze resultaten kunnen profiteren. Een probleem bij deze projecten is veelal de tijdelijke financiering zodat implementatie en onderhoud nogal eens onder druk staan. Vandaar ook de extra aandacht voor valorisatie. Hoe dan ook, het is mooi dat er binnen Europa zo veel ruimte is om projecten uit te voeren waarin de partners veel kunnen leren van elkaars praktijk. Misschien is dat wel de grootste winst van de projecten.

Literatuur

Coufalík, J. (Ed.) (2005). *Compendium of projects for agriculture*. Prague: National Training Fund, National Agency of the Leonardo da Vinci Programme in the Czech Republic. ISBN: 80-86728-13-7. «

PHD RESEARCH

Students' knowledge construction and participation in computer-supported collaborative learning in higher education

Hossein Mahdizadeh

The last decade has seen a host of research on Computer-Supported Collaborative Learning (CSCL) as an electronic learning environment. From this two different conclusions emerge about the effectiveness of CSCL for learning processes and outcomes. The first is that CSCL can facilitate learning processes and promote learning outcomes. The second is that CSCL is just useful for exchanging ideas and delivering information and documents.

The study titled 'Students' knowledge construction and participation in computer-supported collaborative learning in higher education', is designed to investigate the process of learning (knowledge construction) and learning outcomes (quality of knowledge constructed) in university courses in which CSCL is implemented. The study is being conducted at Wageningen University. Based on previous research carried out within the chair group ECS, it is known that CSCL is particularly useful in knowledge domains that are typical for Wageningen University: multidisciplinary, with a high level of complexity, conflicting theories, heterogeneity in research approaches and ill-defined concepts with strong value and interest connotations. Because of this, the study will be concentrated on open knowledge domains that allow debate and differences of opinion. These are fields in which CSCL can have its best added value. The research questions of the study are as follows:

1. What added value do students perceive in conducting study tasks in CSCL environments?
2. What added value do teachers perceive in teaching in CSCL environments?
3. What knowledge construction processes take place during the performance of study tasks in CSCL environments?

4. What is the quality of the knowledge constructed during the performance of study tasks in CSCL environments?
5. How do students participate in and interact during the performance of study tasks in a CSCL environment?
6. What is the resulting social network of the performance of study tasks in a CSCL environment?

This PhD-project will run until 2007.

Towards a Competency Model of Extension Practitioners as Consultants in Korea

Mi-Ok Shim

The circumstances of agriculture are rapidly changing, mainly due to globalization and liberalization. Although the Korean extension organisation tried to keep up with those diverse changes, the changes were so big and fast that it could not meet all of the farmers' needs. As a result, some farmers were dissatisfied with the extension service and the motivation and job satisfaction of extension personnel decreased as well.

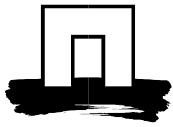
The extension agent as consultant

In order to cope with the farmers' needs and to maintain the sustainability of Korean agriculture, a task force was formed in the Rural Development Administration, which developed a new ideal scheme and stated the content of work for the future extension service. One of the new extension policies is that extension should provide consulting services for more specialized and advanced farmers, whereby they could improve their performance and learn to cope with the changing and competitive circumstances. Thus, the role of the extension agent evolves towards the role of a consultant.

The extension practitioner acting as a consultant needs to develop new competencies suitable for the new role. Thus, appropriate training and development opportunities to develop newly needed competencies should be given to the extension practitioners. This study identifies the competencies that are specific for the role of consultant of Korean extension agents.

An extensive review of the literature is being conducted, and two empirical studies are planned. One of these is a Delphi study with an expert panel in order to develop the competency model. After that, a survey will assess the competence developmental needs of extension practitioners. The study will result in a series of policy recommendations for training and development of extension agents.

This project is carried out as a guest research project, to prepare a PhD-study in Korea, and will run until the Fall of 2005. «

EVEN VOORSTELLEN

Elke van den Elsen

Graag wil ik me voorstellen. Sinds november 2004 ben ik werkzaam bij de leerstoelgroep ECS als onderzoeker competentiegerichte beoordeling. In deze functie doe ik onderzoek naar de implementatie en ontwikkeling van competentiegerichte beoordelingsarrangementen op vmbo's, mbo's en hbo's in het groen onderwijs. Veel onderwijsinstellingen zijn momenteel actief op het terrein van competentiegericht leren. De ontwikkeling naar competentiegericht leren is een complexe verandering, zowel op organisatorisch als op onderwijsinhoudelijk vlak en brengt daarom een hoop vragen met zich mee. In mijn huidige functie houd ik me vooral bezig met vragen op het terrein van beoordeling, zoals: Welke beoordelingsinstrumenten kunnen het beste ingezet worden voor het beoordelen van (verworven) competenties en welke ondersteunen de leerloopbaan van de deelnemers het beste? Hoe kan ontwikkelingsgericht beoordeeld worden? Aan welke kwaliteitseisen voldoet een goede beoordeling? En hoe kan er flexibeler beoordeeld worden?

Het mooie aan de ontwikkeling naar competentiegericht leren vind ik de toenemende aandacht voor de ontwikkeling van het individu. Er zijn binnen scholen behoorlijk wat belemmeringen, die ervoor zorgen dat niet iedereen (zowel leerlingen als docenten) altijd de ruimte heeft om optimaal tot ontwikkeling te komen. Door de ontwikkeling naar competentiegericht leren krijgen leerlingen zelf ruimte om te bepalen wat ze willen leren en dat op hun eigen manier en in hun eigen tempo te doen. Daarnaast wordt ook de competentieontwikkeling van docenten een belangrijk aandachtspunt. Ik vind het leuk en uitdagend om daar een bijdrage aan te kunnen leveren.

Voordat ik bij de leerstoelgroep kwam, heb ik gewerkt voor de KPC Groep in 's-Hertogenbosch. Het werken voor de KPC Groep heb ik gecombineerd met een studie Opleidingskunde aan de universiteit in Leiden, die ik begin dit jaar heb afgerond. Hopelijk kan ik me binnen de leerstoelgroep blijven ontwikkelen op het terrein van competentiegericht leren en beoordelen en zo betrokken blijven bij toekomstige onderwijskundige ontwikkelingen.

Elise du Chatenier

Sinds december 2004 ben ik werkzaam als promovendus bij de leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies. In augustus 2003 studeerde ik af bij de vakgroep Human Resource Development/Bedrijfsopleidingen van Toegepaste Onderwijskunde aan de Universiteit Twente. Voor mijn afstuderen heb ik de effecten van coaching en werkplekleren in een groot internationaal bedrijf onderzocht. Vanuit Lyon bezocht ik diverse fabrieken van het bedrijf in verschillende landen. Dit wakkerde mijn reislust aan en daarom heb ik na mijn afstuderen een jaar in Noorwegen meegewerkt aan een internationaal vrijwilligersproject. Graag wilde ik in een internationale sfeer blijven werken en Wageningen is dan ook de ideale werkomgeving voor mij. Het onderzoek dat ik hier uitvoer, gaat over de leerpraktijk in internationale ketens en netwerken in de agri-business. Op het

moment ben ik nog bezig met het formuleren van de onderzoeksvragen. Het onderzoek sluit geheel aan bij mijn interesse voor werk- en leergedrag in internationaal perspectief en ik zie uit naar de daadwerkelijke uitvoering van het project!

Bert Bourgonje

Ik studeerde Engelse Taal- en Letterkunde aan de RU Utrecht en ben afgestudeerd in 1982 (moderne Engelse taalkunde). Na mijn studie heb ik een tweetal jaren toegepast onderzoek gedaan voor het toenmalige ZWO (als adjunct-wetenschappelijk ambtenaar). Het onderwerp van mijn onderzoek was tweede taalverwerving door volwassen leerders van het Engels. Daarna heb ik gewerkt bij een aantal grote multinationals, waaronder Fokker, Digital Equipment (het huidige HP), BSO (het huidige Atos Origin) en HCS, als communication consultant, project manager en documentatie-manager. Vanaf 1994 ben ik zelfstandig ondernemer en eigenaar van L&L (www.landl.com), een vertaal- en documentatiebureau in Bunnik, met 14 vaste medewerkers. Grote, internationale klanten zijn: SSA Global, Siemens, HP, Lexmark, Ubbink en IEX. Ik ben getrouwd met Tine, vader van twee zoons (18 en 20) en woonachtig in Veenendaal. ◀◀

Colofon:

Redactie:
Prof. dr. M. Mulder, J.M. Boerrigter
Opmaak/drukwerk: LEI
© 2005
Wageningen Universiteit
Leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies
Hollandseweg 1
6706 KN Wageningen